

VIRPAZAR, 08.10.2016.

Postovani,

Ispred neformalne grupe gradjana sa Virpazara, lokalnih preduzetnika, organizacija civilnog drustva i u ime lokalnih stanovnika sa podrucja Skadarskog jezera dostavljamo vam

MISLJENJE NA IZRADU PROSTORNOG PLANA POSEBNE NAMJENE NP SKADARSKO JEZERO – PREDNACRT PLANA – KNJIGA 3

Nadovezujuci se na nase primjedbe upucene dana 03.06.2016 na dio koji se bavio Integralnom studijom turisticke valorizacije Skadarskog jezera izrazavamo ozbiljnu zabrinutost u pogledu nekih kljucnih rjesenja koje Prednacrt obuhvata.

TREKUTNO STANJE

SWOT analiza (4.2) koja je odradjena za ovaj projekat i koja je od izuzetnog znacaja u procesu izrade plana je vecim dijelom zanemarena u procesu formulisanja scenarija razvoja i posebno u dijelu koji se oslanja na slabosti i prijetnje za NPSJ a forsiraju se samo potencijali i mogucnosti. Ne navode se mehanizmi na koji nacin riješiti ove probleme. Stanje na terenu je alamtano.

- Javnost (lokalno stanovništvo) je jos nedovoljno ukljuceno u process izrade plana. Mi koji jesmo, dobijamo jako kratke rokove da se upoznamo sa ponudjenim materijalom, da prisustvujemo Forumu I pripremimo odgovore na ono sto se u njemu nudi I direktno nas se tice. Situacija kod stanovništva narocito u Malesiji je zabrinjavajuca bas upravo zbog nacina na koji su ovaj proces (ne) ukljuceni. TO JE NEPRIHVATLJIVO
- JP NPSJ je pred kolapsom I uziva vrlo nizak stepen povjerenja kod lokalnog stanovništva.
- Sportski ribolovci I oni koji od ribolova zive vec duze vrijeme primjecuju stetu koju riblji fond trpi pod udarom agregata I dinamta. Oni su jako ogoroceni na odsustvo bilo kakvih koraka na sprecavanju ovakvih nelegalnih aktivnosti.
- Lokalni turisticki preduzetnici I poljoprivrednici su primjetili porast u onom segment turisticke ponude koji je **ODRZIV** obuhvata setnje, kajaking, biciklizam, voznju po jezeru, razgledanje ptica itd. Njihov strah od planiranih mega struktura I takozvanih "EKO" lodgeva kao I nekontrolisan vodeni saobraćaj, svugdje prisutan otpad je vise nego opravdan. Oni se boje da ce biti pogodjeni ako ovaj Plan narusi prvobitne vrijednosti Parka zbog kojeg turisti I dolaze I predstavljaju njihov izvor prihoda.
- Manastiri I sakralni objekti koji su bili predvidjeni za revitalizaciju i turisticku valorizaciju do znatne mjere su vec devastirani I izvan su kontrole Zavoda Za Zastitu Kulturnih Spomenika (Stanje Kulturne Bastine u Basenu Skadarskog

Jezera, Zdravko Gagovic 2013). Tvđjava Besac je pozitivan primjer rekonstrukcije iako je sav sut bio bacen u prirodu njegove nedaleke okoline.

- Jezerski saobraćaj je u potpunosti ne regulisan: skuteri I gliseri su redovna pojava.
- Plan ne daje rjesenja za otpad i otpadne vode iako spominje deponije u Podgorici, Niksicu, plan izgradnje kolektora za Podgoricu...kako ce plan uticati da se projekat izgradnje kolektora za otpadne vode realizuje kad nije vec 20 godina i kako ce povezati planirane turisticke objekte na ta postojenja?
- Nelegalna gradnja je vidljiva u zoni II zastite na stelitskim snimcima kod mosta na uscu Morace I istocnoj strani Vranjine a prodavnica pored puta u Vranjini I ogromna krovna konstrukcija na Karucu totalno devastiraju ambijentalnu cjelinu I izvan su tradicionalne gradnje. Sami su jedan dio primjera kojih ima na desetine.
- Turisti su privuceni nedirnutom prirodom I kulturnom bastinom na jednoj strani a na drugoj su zgrozeni prizorima nelegalnih aktivnosti I niske svijestvi gradjanstva u odnosu prema samome Parku I odsustva Institucionalne zastite. Da li je iko radio anketu I pitao turiste I posjetioce NPSJ sta oni misle?

STA NAM SE PREDNACRTUNUDI

Stanje flore, faune I cijelokupnog ekosistema Jezera

Baratanje sa zastarjelim biodiverzitetским podacima pokazuje samo jedan primjer koliko smo upoznati sa trenutnom situacijom:

- Podaci samo o vodozemacima (strana 241) *P. balcanica* i *ridibundis* su ista vrsta. *P. lessonae* ne postoji u CG sto su pokazala posljedna DNK instrazivanja radjena u Hrvatskoj. R.kl. montenegrina ne postoji jos ali recimo da nije jos opisana. Vrste kao *lessonae* i *sqipericus* se tesko mogu odrediti bez DNK analize jer nemaju morfometrijskih razlika.
- Rijetki taksoni kao sto je ***Marsilea quadrifolia*** koja poslednjih 30 godina nije zabiljezana u jezeru, pa joj je u skladu sa IUCN kategorizacijom dodijeljen status RE (Regional Extinct), uz izrazavanje sumnje da mozda postoji neka mala populacija koja nije otkrivena (CR- Critically Endangered) (Petrović et. all, 2008). Razlog ugrozenosti, prema IUCN kategorizaciji i klasifikaciji su: Habitat loss (primarno uzrokovano ljudskom aktivnoscu): 1.3. Development (1.3.2.Ljudska naselja, 1.3.3.Turizam).
- ***Trapa longicarpa ssp. scutariensis*** (kasaronja) je osjetljiva na zagađenja, pa vec duze vrijeme u Evropi postoji trend smanjivanja areala ove vrste. Zbog toga se nalazi na Annexu I Bernske konvencije (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural) i u skladu sa tim ima medjunarodni status zastite. Zakonom je zasticena i u Crnoj Gori. Na Vrste koje su stenoendemi, relikti treba posebno obratiti paznju, navesti njihova stanista i prijetnje.

- Riblji fond, pomenut ranije je devastiran a nudi nam se unapredjenje ribarstva kao razvojne prevredne grane!?
- Rasprostranjenosti, mjestima za ishranu, reprodukciju, ukupnom ekosistemu sisara i npr. vidri (*Lutra Lutra*) koja je ugrožena i Rjesenjem o stavljanju pod zaštitu zaštićena u Crnoj Gori se ne zna ništa, ali se tvrdi kao i za većinu drugih vrsta da gradnja novih objekata i dupliranje broja turista neće imati nikakvog uticaja, što je smijesno.
- Jedina činjenica vrijedna pohvale je uspješna kolonija kudravog pelikana.

Turizam

Nude nam se ponovo tri scenarija mogućih razvoja ali ostatak plana je jasno odradjen po trećoj veziji i bavi idealističkom i teorijskom vizijom koja nije bazirana na stvarnom stanju na terenu, problemima i prijetnjama iz SWAT analize.

“U kontekstu održivog razvoja, turizam je ekonomski faktor koji treba da realizuje različite dimenzije održivosti, uključujući očuvanje i promociju naslijeđenih i novih ambijentalnih vrijednosti uz socio ekonomski razvoj. “

Novo ambijentalne vrijednosti nam nude dva primjera koji su neodrživi

1. Plavnica: nelegalno podignut objekat koji je naknadno realizovan, koji sebe naziva EKO a sve otpadne vode ispusta u jezero. Efekat ovog takozvanog “EKO objekta” je već primjeren na najosjetljivijim dijelovima ekosistema u okruženju. Vizualno je neusklađen sa okolinom i vrlo je malo posjećen. Njegov razvoj je zbog toga stao još u prvoj fazi.
2. Projekat Mihalovici radjen za privatnog neiskusnog preduzetnika na osnovu postojećeg PPPNSJ koje je istekao ali je još uvijek vazeci. Posjeduje dokumentaciju uključujući EIA, SEA i dozvolu za gradnju i izvan je standarda EU. Projekat sebe naziva “EKO” navodimo samo jedan od mnogih primjera iz analize EIA:

a) Na planu projekta, barem u dijelu koji je prezentovan u Detaljnoj Procjeni Uticaja, upošte nije predstavljeno gdje će se nalaziti centralno postrojenje kao ni gdje je planiran ispušt ovog postrojenja u Jezero.

b) Sami autori navode da postoji prisutan problem odlaganja mulja koji je finalni proizvod prečišćavanja otpadnih voda i predlažu da se radi solarno isušivanje ali ne navode gdje, na kojem mjestu jer u Crnoj Gori ne postoje postrojenja za solarno isušivanje kanizacionog mulja. Ne daje se alternativa kad je situacija već takva kakva je već se samo konstatuje što je nedopustivo za Detaljnu Procjenu Uticaja na životnu sredinu.

c) Za vile i ostale objekte koji služe u svrhu stanovanja ili rentiranja, navedeno je da će se napraviti ukupno 53 pojedinačna postrojenja za prečišćavanje vode ili da će po nekoliko objekata imati svoje postrojenje, ovo je tek naučna fantastika u koju

nemože povjerovati bilo ko a evo iz kojih razloga: 1. U drugoj fazi prečišćavanja planirana su, kako ih autori nazivaju, mokra polja ili „biljni uređaji“ i nije jasno gdje će se oni nalaziti. Ukoliko je planirano da se koristi prirodni pad vode od primarnog zatvorenog uređaja pa do „biljnih uređaja“ onda to znači da oni mogu biti samo uz obalu jezera, ispod vila. Ovdje niko ne razmatra dvije veoma česte situacije a to su da kada se nivo jezera podigne iznad srednjeg ljetnjeg nivoa na kojem su planirani „biljni uređaji“ sve otpadne vode će odlaziti direktno u jezero. I drugi problem je period jesen - zima kada su biljke u fazi mirovanja (period oktobar- april) i kada one nemogu da vrše „fitodepuraciju“.

d) I kod ovog sistema predviđena je dispozicija mulja ali je jasno da on nema gdje da se odlaže

e) Ono što je najrealnije jeste da će se otpadne vode izlučivati nakon primarne obrade u zatvorenom postrojenju, direktno u Jezero.

f) niko ne pominje deterdžente koji su sastavni dio otpadnih voda i na koji način će se psriječiti da oni dođu u Sakdarsko jezero koje je Nacionalni Park. Nema te biljke koja može da prečisti deterdžente ali da je ovu procjenu radio neki biolog a ne inžinjer poljoprivrede on bi to znao.

Struktura površina (5.5.1)

Uvodi se pojam **“Izdvojeno građevinsko područje izvan naselja”**. Ovim se otvaraju vrata novim projektima tipa Plavnica I Mihailovici. O tome na koji način ce se graditi, kakvi ce im biti uticaju na životnu sredinu I koliko ce biti EKO mozemo samo uvidjeti iz predhodna dva primjera. Održivost ce biti određivana po nahodjenju investitora.

Stare ambijentalne cjeline

“Unutar granice obuhvata plana i okruženja potencijalnih kulturnih dobara moguće je predvidjeti gradnju novih objekata po osnovu stečenih prava koja se zasnivaju na odredbama usvojene planske dokumentacije;”

Ovo se upravo tice lokaliteta koji jos imaju sacuvan karakter lokalne arhitekture u Crmnickoj I Rijeckoj nahiji: zaseoci Radus I Pristan u Donjim Seocima, Luke I Ponta sela Donje Krnjice, Poseljani , Karuc, Dodosi I Rijeka Crnojevica. Posebno zabrinjavju Poseljani jer nijesu pominjani kao zasticeno podrucje I planira se njihovo pretvaranje u NASELJE, vjerovatno sa novom gradnjom I po nedefinisanim standardima EKO I crnogorskog arhitektonskog nasljedja.

Održivost

Nejasne odrdnice održivog razvoja, kriterijumi I standardi toga sta je EKO a sta nije I koji su standardi tradicionalne crnogorske arhitekture. Fitopurifikacija kada su biljke od Oktobra do Aprila u zimskom stanju ne funkcioniše I cista je naucna fantastika? Jedan od Strateskih prioriteta Vlade je ustanovljavanje Covjek i Biosfera podrucja (UNESCO).

Tu studiju izvodljivosti uradila je NVO Green Home na UNESCO finansiranom projektu uz ucesce MORTa. Gdje je ona ukljucena u izradi plana?

Jezerski saobraćaj

Planira povećanje vezova na oko 300. Ne nudi regulaciju u veličini brodova i snage njihovih motora. Pominje jahte od 12 metara. U prednacrtu plana PPPNSJ nigdje nije navedeno koji brodovi će moći da se vežu na planiranim privezistima i pristanima. Po zakonu o NP zabranjena je upotreba vozila preko 9 konjskih snaga. Jasno definisati kolika će biti vezista odnosno za koje brodove.

Izmjene granica

Plan ne navodi razloge zbog kojih se recimo isključuje tako važni dio NP kao delta rijeke Morace. Uključenje Obodske pecine i sela Godinja se može rezumirati. Zasto bi se isključio već izgrađeni nelegalni objekat iz granica parka? Isključivanje ili uključivanje neke zone u granice NP treba jasno obrazložiti zasto? Npr: **„Sužavanje zone NP isključujući građevinsko područje naselja Gostilj i delte rijeke Morače, uključujući komplet područje Begove Glavice i Sinjac (Kalubur oko)“**. Nije prihvatljiv razlog devastacije nego Plan treba da adresira i da mjere za revitalizaciju tih područja koja su sa razlogom do sada bila uključena u područje Nacionalnog parka.

GENERALNE NAPOMENE SA PREPORUKAMA:

Prostorni plan u prvoj FAZI MORA da prebaci težiste na slabosti i prijetnje navedene u SWAT analizi. Plan mora riješiti konkretne probleme na rješavanju istih. Mega turistički centri i bilo kakva nova gradnja moraju biti zabranjeni i moraju sačekati dok se faza kontrole i zaštite ne uspostavi i uspješno ne sprovede. Nelegalno podignuti objekti moraju biti uklonjeni i počinoci kažnjeni.

U tom cilju predlažemo sljedeće:

- Analizu i presispitivanje već usvojenog takozvanog “EKO” projekta na lokalitetu Mihailovici koji predstavlja prijetnju za ambijent ekosistema Jezera, i da ga sa aspekta PPPN treba isključiti. (strana 72, Prednacrt Plana Knjiga 2)
- Jačanje institucionalnih kapaciteta i odgovornosti, čime će se spriječiti nelegalne aktivnosti i degradacija prostora. U tom smislu NP SJ mora dobiti potrebnu stručnu, finansijsku podršku na jačanju kapaciteta kontrole.

- Da se organizuje **regionalna profesionalna institucija** koja bi bila menadžerskog tipa I koja bi bila zaduzena za koordinaciju lokalnog stanovništva (MZ), ribara, poljoprovrednika, Opština, Ministarstva, JP NPSJ, stručne javnosti, Univerziteta Crne Gore, NVO, Zavoda za Zastitu Kulturne Bastine I Vjerskih Zajednica.
- Biodiverzitet mora biti u potpunosti proučen i sistem monitoringa ustanovljen.
- Nalazi Strateske Procjene uticaja na životnu sredinu moraju biti poznati prije finalizacije Nacrta Plana.
- Planom I strateskom procjenom treba predvidjeti edukaciju stanovništva u vezi koriscenja prostora NP- a u skladu sa rezimima zastite.
- Infrastruktura koja bi spriječila degradaciju Jezera (sistemi za preciscavanje otpadnih voda, odvoz smeća I suta itd) moraju predhoditi bilo kakvoj novoj gradnji.
- Moraju se uvesti precizni standardi sta je održivo I sta je EKO I oni moraju biti pod kontrolom. Nesmiju biti ostavljeni individualnoj interpretaciji.
- Gradnja ili renovacija objekata po tradicionalnoj arhitekturi mora biti zasnovana na preciznom graditeljskom kodeksu sa striktnom kontrolom I samo kada infrastruktura kao sistem za preciscavanje otpadnih voda budu riješeni I izgrađeni.
- Gradnja vikend naselja mora biti zabranjena- primjer kako je uništeno Sutomore.
- Stare ambijentalne cjeline (Poseljani) moraju biti istraženi I zaštićeni sa jedinom mogućom valorizacijom u turističke svrhe I u smislu renovacije pod zaštitom ZZZKB kao **SELA MUZEJA** bez bilo kakve nove gradnje.
- Vodni saobraćaj, broj, velicina I snaga vozila moraju biti striktno regulisani I kontrolisani.
- Bilo kakve izmjene granica NPSJ, posebno one koje vode ka njegovom smanjenju moraju biti precizne I obrazložene, I u potpunosti usklađene sa lokalnom zajednicom(primjer revolt Malesije) I bazirane na lokalnoj studiji biodiverziteta.

Tek onda se može u Drugoj Fazi uzeti u obzir gradnja novih turističkih objekata u područjima za koje postoji institucionalna, zakonska i operativna osnova za balansiranu i održivu turističku valorizaciju I koji mogu podnijeti dodatni priliv turista u većem obimu nego što je postojeći. Ujedno ne ugrozavajući ekistenciju parka I lokalne zajednice.

Mi, iz gorespomenutih pojedinaca, organizacija i mjesne zajednice cvrsto stojimo iza stava da je: **Scenarij 1 - Naturalni turizam, predlozen u Prednacrta Plana Knjiga 3. Trenutno najbolje i jedino ODRZIVO rjesenje.**

U PROTIVNOM

Ako project Mihailovici zazivi I ako PPPSJ bude usvojen sa predhodno i uveliko favorizovanom verzijom 3 koja najavljuje gradnju u izdvojenim gradjevinskim

područjima I gradnju u okolini kulturnih dobara u trenutnom ambijentu nepostojeće kontrole dovede do nepovratnih ambijentalnih, ekoloških a ekonomskih gubitaka po lokalni biodiverzitet I lokalnu zajednicu. **Nije održiv** I dovodi citav region Skadarskog Jezera kao područja od od posebnih prirodnih vrijednosti u pogubno stanje.

"Bajkovita priča... O Skadru, Bojani, jezeru i još o najviše čemu ... "

VRIJEDNOSTI SKADARSKOG JEZERA KAO KLJUČNOG SLATKOVODNOG BIODIVERZITETSKOG, KULTURNOG I PODRUČJA SA TRADICIONALNOM EKONOMIJOM MORAJU BITI STAVLJENE U PRVI PLAN I NI JEDAN SCENARIO NE SMIJE UGROZITI OVE VRIJEDNOST

Mišljenje podnijeli predstavnici organizacija i građani:

1. Milan Knežević MVDr. MRCVS, ispred Grupe građana iz Virpazara, milan@skadarlake.eu
2. Nataša Kovačević, Milica Kandić, NVO Green Home
3. Bjanka Prkljacic, Noe Conservation
4. Patricija Pobrić, NVO Naša Akcija
5. Milan Mijajlović, Odred izviđača Njegoš
6. Vlatko Kadić, koordinator volonterske mreže Nesvrstani
7. Valentina Velimirovic, vvelimirovic@yahoo.com
8. Dalibor Dobrovic, NVO AgroEko
9. Radovan Pobor, Balkan tour
10. Enes Efovic, Volonterska Inicijativa Podgorica
11. Mirsad Kurgas, NVO "broj 19"
12. Miomir Abovic, Tivatska Akcija
13. Boris Djerkovic, odbornik
14. Jovana Djurisic, NVO "9.Decembar"
15. Ljubica Gojkovic, Sloboda Narodu, clanica
16. Davor Obradovic, Green Power
17. Vesna Sokolovska I NVO KRUG
18. Emma I Ben Haywood, Undiscovered Montenegro tours
19. Jana Djurickovic, hotel Pelikan
20. Darko Saveljic
21. Bojana Dabovic, NVO Zenska Prica Crmnice